

SUDSKOMEDICINSKA
VEŠTAČENJA

*u teoriji i praksi
medicinskog prava*

Edicija
Monografije

Izdavač
Institut društvenih nauka
Beograd, 2018

Za izdavača
Dr Goran Bašić

Recenzenti
Dr Vesna Klajn Tatić
Prof. dr Milan Pavlović
Prof. dr Nenad Đurđević

Monografija predstavlja rezultat istraživanja na pravnom projektu pod nazivom "Ljudska prava i vrednosti u biomedicini – Demokratizacija odlučivanja u zdravstvu i implementacija", br. ON 179023, čiji je realizator Centar za pravna istraživanja Instituta društvenih nauka u Beogradu. Objavljivanje ove monografije finansijski je pomoglo Ministarstvo za prosvetu, nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

ISBN 978-86-9073-215-9

Hajrija Mujović

**SUDSKOMEDICINSKA
VEŠTAČENJA**

u teoriji i praksi medicinskog prava

● monografije

Institut društvenih nauka
Beograd, 2018

Sadržaj

9	Uvod
15	DEO PRVI
17	OSNOVI SUDSKOMEDICINSKOG VEŠTAČENJA
	Glava prva
	PRISTUP SA STANOVIŠTA MEDICINSKOG PRAVA
	Medicinsko pravo
22	Pitanja razgraničenja
24	Glava druga
	PRAVNI IZVORI
	Nacionalni izvori
37	Međunarodni i regionalni izvori
43	Glava treća
	PITANJA PROCESNOG I MATERIJALNOG PRAVA
	Pojam veštaka – fizička i pravna lica kao veštaci
48	Uslovi za obavljanje posla i izbor veštaka
	a) Uslovi
51	b) Izuzeće
53	Pravni status veštaka
66	Stručnost u radu i edukacija veštaka
68	Nagrada za rad veštaka i naknada troškova
70	Osiguranje od odgovornosti za slučaj štete
71	Glava četvrta
	JAVNOPRAVNI ELEMENTI OBAVLJANJA VEŠTAČENJA
	Zakletva veštaka
72	Registar veštaka
73	Veštak u kontekstu drugih procesnih subjekata
75	Nadzor nad radom sudskih veštaka
79	Glava peta
	LEKAR KAO SUDSKI VEŠTAK

79	Uloga ekspertskog mišljenja
86	Pojam i vrste veštaka
88	Izbor veštaka – razlike i približavanje
90	Kompetentnost veštaka
94	Pravni položaj lekara veštaka
97	Glava šesta
	ODGOVORNOST SUDSKOG VEŠTAKA
	Opšti pogled
88	Imunitet veštaka
102	Krivična odgovornost
104	Pogrešna veštačenja (<i>malpractice</i>) i građanska odgovornost
110	Nadzor nad radom sudskih veštaka
110	Kaznene odredbe
113	DEO DRUGI
115	ETIKA SUDSKOMEDICINSKOG VEŠTAČENJA
	DEONTOLOGIJA MEDICINSKOG VEŠTAKA
122	KODIFIKOVANA PRAVILA PROFESIJE – KODEKSI ETIKE
125	DEO TREĆI
127	SUDSKA PRAKSA O VEŠTAČENJU
127	POJAM I RAZVOJ SUDSKE PRAKSE
133	VEŠTAČENJA U SUDSKOJ PRAKSI SRBIJE
	Opšti pogled
139	Neki primeri odluka sudova o veštačenju
151	Primeri odluka iz oblasti naknade neimovinske štete
157	DEO ČETVRTI
159	SUDSKA VEŠTAČENJA OSOBENA ZA OBLAST MEDICINSKOG PRAVA
159	Glava prva
	VEŠTAČENJA LEKARSKIH (MEDICINSKIH) GREŠAKA
	Slučajevi odgovornosti za štete zbog medicinskih grešaka
165	Dužno ponašanje

171	Medicinski standard
178	Pravni značaj medicinskog standarda
180	Uloga veštaka
197	Glava druga VEŠTAČENJA U OBLASTI DIJAGNOSTIČKIH GREŠAKA Opšti pogled
198	Medicinski i pravni elementi postavljanja dijagnoze
201	Dijagnostičke greške
203	Odgovornost
206	Sudskomedicinska veštačenja slučajeva dijagnoze
213	Glava treća PROFESIONALNA TAJNA SUDSKOMEDICINSKOG VEŠTAKA Opšti pogled
214	Pravni okvir
220	Značenje tajnosti
222	Kršenje dužne poverljivosti
224	Oslobađanje od obaveze čuvanja tajne
226	Osobnosti tajne sudskomedicinskog veštaka
233	Glava četvrta VEŠTAČENJA U OBLASTI LEKOVA Opšti pogled
235	Domen ekspertize veštaka farmaceutske struke
237	Izbor veštaka farmaceutske struke
238	Kompetentnost veštaka farmaceutske struke
240	Nezavisnost u postupanju veštaka farmaceutske struke
241	Sudski slučajevi sa elementom inostranosti
245	Glava peta VEŠTAČENJA U OBLASTI PSIHIJATRIJSKIH ŠTETA Opšti pogled na stanje šteta i veštačenja
248	Primeri veštačenja postraumatskog stresnog poremećaja
249	Uporedno pravo

251	Priroda stresora i oštećenje
253	Uzročnost
253	Principi opšteg i pojedinačnog u posmatranju oštećenog
254	Pravni pristupi u davanju obeštećenja
256	Praktična pitanja veštačenja
257	Sudska praksa u Srbiji
265	Glava šesta
	VEŠTAČENJA U OKVIRU RADA LEKARSKIH KOMORA
	Opšti pogled
267	Veštačenja pred lekarskim komorama – uporedna iskustva
	a) Vrste organa pri lekarskim komorama
269	b) Opšta načela postupka
272	c) Ocena rada službi i komisija lekarskih komora
273	Medicinska veštačenja za potrebe Lekarske komore Srbije
279	ZAKLJUČAK
289	LITERATURA
303	INDEX POJMOVA

*Tehnicitet opravdava suštinu veštačenja, ali mu
takođe određuje limite. Veštak je stručno lice
koje je pozvano da bude pomoćnik suda. Veštak
i sud predstavljaju uređen par, koji ipak odvajaju
različiti uglovi posmatranja i različit jezik*

(J. Penneau)*

Uvod

Savremena praksa medicinskog veštačenja danas nesporno povećuje brojne diskusije i doživljava svojevrsno preispitivanje. Gotovo da nema pravnog pitanja koje nije aktuelizovano, počev od pojma veštačenja, vrste veštaka, uloge stručnih znanja u pravnim postupcima, pa do izbora veštaka, njegove kompetentnosti i specijalnosti za pojedine oblasti ekspertize. Sve aktivnosti i procesi u praksi stvaraju sliku o potrebi reformisanja prava o veštačenju. Pravna rešenja treba da budu takva da odražavaju težnju da se unapredi sama institucija veštačenja i iznađu najbolja rešenja za pokrenuta pravna pitanja. Ovde se na tom zadatku uporedno - pravno sastaju različite pravne koncepcije, razmenjuju se ideje i iskustva pravne i medicinske prakse, nastoji se da se zadrži ono što je najbolje, ono što približava koncepcije i unosi širi, kvalitativno bolji pogled na ukupan kontekst. Otuda i interes značajnih međunarodnih organizacija da se brojna pitanja medicinskog veštačenja primereno ujednače i podignu na viši nivo stručnosti i efikasnosti. Približavanje na jednom višem nivou svedoči svakako i o univerzalnosti pitanja koje se otvaraju medicinskim veštačenjem. U ovoj knjizi učiniće se osvrt na svaako od otvorenih pitanja s ciljem da se putem uporedno-pravnog metoda promisli o mogućem poboljšanju pravnih i praktičnih rešenja za instituciju sudskomedicinskog veštačenja u Srbiji.

Sudskomedicinsko veštačenje moguće je sagledati sa više različitih aspekata. Ako se pođe od pravosudnog sistema, poslova veštaka i

* J. PENNEAU, La responsabilité médicale, Sirey, Paris, 1977, str. 136.

njegovog mesta u tom sistemu, od bitnog je značaja sama institucija veštačenja koja je zakonski zasnovana i uređena procesnim zakonima u dokaznom postupku. Na snazi su takođe odredbe materijalnog prava koje predviđaju da se veštačenje smatra obavljanjem posebno ustanovljenog posla, u vidu stalnog ili *ad hoc* posla, a na osnovu toga što je izvršen upis u registar sudskih veštaka. Može se reći da poslovi veštačenja ne predstavljaju klasičnu profesiju, ali ukoliko se udruženo i organizovano obavljaju onda poprimaju te kvalifikative. Upis u spisak veštaka kao jedna vrsta upravnog postupka ulazi u nadležnost Ministarstva pravde koje ima zakonsku obavezu da organizuje rad pravosudnog sistema. Sudski veštaci predstavljaju važan i neizbežan deo funkcionisanja tog sistema i reprezentuju jednu od pravosudnih profesija. Svojim ekspertskim radom, nalazom i mišljenjem, veštak presudno utiče na meritorne odluke sudova, ali isto tako i sudske instance imaju veliki uticaj na ažurnost i kvalitet rada veštaka. Za razliku od nekih drugih profesija koje stupaju u te poslove, kod sudskomedicinskog veštačenja davanje stručne ocene i nalaza, obeležavaju složena etička i stručna pitanja lekarskog profesionalnog rada u medicini, naročito u pogledu osnovnih i užih specijalističkih znanja u različitim granama medicinske nauke i prakse. Na taj način određenu ulogu veštak ima i pred sudovima časti koji se obrazuju pri komorama u zdravstvu i koji su na određeni način deo zdravstvenog sistema.

U okviru razmatranja sudskog veštačenja izdvajaju se njegove bitne odrednice sa akcentom kako na profesionalnu delatnost, organizaciju i na sadržinu posla, tako i na procesne zahteve koji se postavljaju sudskim veštacima u pravnim postupcima. Regulatorna je išla u pravcu reformisanja pravnog pristupa veštačenju, budući da se od jednog procesnog instituta i dokaznog sredstva došlo do opsežnije regulative koja nastoji da unapredi pravni osnov rada veštaka i ukupne standarde kvaliteta njegovog posla. Gledajući formalno i sadržinski vrsta pristupa uslovljava i razlike u obimnosti zakonskih tekstova. Odredbe o veštačenju neki zakoni vezuju isključivo za pravne postupke i sudsku nadležnost, dok drugi tim poslovima stavljaju veće profesionalne zahteve u smislu osnivanja komora sudskih veštaka ili sindikata sudskih veštaka, kao i licenciranja i povezivanja sa radom drugih procesnih subjekata.¹ Bez

¹ *Kodeks etike sudskih veštaka* (2013), Inicijativa za formiranje Komore sudskih veštaka Srbije upućena Ministarstvu pravde, Republički odbor Sindika-

obzira na vrstu pristupa samom obavljanju posla svuda se okvirne odredbe, koje se tiču sudskog veštačenja, nalaze u zakonima koji uređuju oblast pravosuđa i pravnih postupaka. Ti zakoni imaju rang opštih propisa za sve vrste veštačenja, dok se bliže određenje posla veštaka i odredbe u vezi sa tim daju u posebnom zakonu. Dokaz putem veštačenja radi utvrđivanja ili razjašnjenja neke činjenice kad je potrebno stručno znanje, kojim sud ne raspolaže, karakterističan je za složenije krivične ili parnične sudske postupke. Potrebno znanje i zaključivanje koje poseduje veštak može da potiče iz raznih stručnih i naučnih disciplina: medicine, saobraćaja, građevine, finansija i drugih.² Ono treba da posluži pravicima za upoznavanje onih područja ljudske delatnosti koja im nisu dovoljno poznata na osnovu njihovog opšteg i specijalnog pravnog obrazovanja.

U teoriji i praksi medicinskog prava mnogo se diskutuje o kvalitetu ekspertskog postupanja, pa u okviru toga i o uslovima nalaza i mišljenja medicinskog veštaka. To je naročito naglašeno kada je u cilju pojašnjenja etičkih i profesionalnih dužnosti pripadnika profesija koje rade u zdravstvu. Lekar, po prirodi svog zanimanja, postupa kao stručnjak u svom domenu, uvek kada to čini u skladu sa važećim propisima i medicinskim standardima. Svaki stručno- medicinski pristup zahteva poštovanje profesionalnih pravila. Isto tako, savremene odrednice zdravstvenih delatnosti ističu u prvi plan profesionalizam u radu. On podrazumeva posebnu sposobnost i visoko stručno znanje da se razgovara o lečenju na lako razumljiv način i da korišćenje stručnog znanja bude sredstvo za otklanjanje svakog oblika potčinjenosti ili otuđenosti od javnosti.³ Pitanje bližeg određenja neke profesionalne delatnosti polazi najpre

ta sudskih veštaka Srbije, Beograd, 24.9.2014.

² *Uputstvo o postupku revizije stalnih sudskih veštaka* (sadrži 17 oblasti posebnog stručnog znanja: veterina, zanatstvo, arhitektura, geodezija, građevinarstvo, geologija, elektrotehnika, mašinska tehnika, saobraćaj, tehnologija, zaštita na radu, filatelija, poljoprivreda, šumarstvo, trgovina, medicina i ekonomsko-finanjsijska struka; U okviru medicinske struke nabrajaju se: sudska medicina, neuropsihijatrija, opšta hirurgija, neurohirurgija, maksilofacijalna hirurgija, akušerstvo, ginekologija, bakteriologija, dermatovenerologija, otorinolaringologija, interna medicina, medicina rada, oftalmologija, plastična i rekonstruktivna hirurgija, pedijatrija, radiologija, stomatologija, fiziologija, medicinska psihologija, fizikalna medicina i rehabilitacija), Okružni sud u Beogradu, 1975.

³ *Report: Doctors in society: medical professionalism in a changing world*, Working Party of the Royal College of Physicians. London: RCP, 2005, str.45. https://cdn.shopify.com/s/files/1/0924/4392/files/doctorsin_society_re

od naziva delatnosti i poslova koji traže određeni stepen veštine, obrazovanja i naučnog znanja. Zatim se opredeljuje društveni položaj, učinak, motivi i odgovarajući standardi obavljanja delatnosti. Takav pristup postoji i kad je reč o lekarskoj profesiji. Ranije definicije profesionalizma svrstavale su lekare u grupu elitnih zanimanja, koje definišu posebna specijalistička znanja i veoma visok nivo stručnosti. Danas su, međutim, informacije o zdravlju i bolesti dostupne svakom ko ima pristup internetu zbog čega se u jednoj meri i definicija profesionalizma prilagođavala i menjala u sve više izraženom potrošačkom pristupu zdravstvenoj zaštiti. Danas je i dalje prisutno nastojanje da se unapredi profesionalni pristup u obavljanju delatnosti, uglavnom tako što se ulazi u analizu i redefinisavanje zanimanja. Došlo se do definicije da lekarska profesija označava skup vrednosti, ponašanja i odnosa koji podupiru poverenje javnosti u lekare. Značenje profesije daje se opisno: *lekarski poziv* je zanimanje u kome se lekarevo znanje, kliničke veštine i procene stavljaju u službu zaštite i obnove ljudskog blagostanja.⁴ Njegova svrha ostvaruje se kroz partnerstvo između pacijenata i lekara, koje se zasniva na međusobnom poštovanju, individualnim dužnostima i potrebi odgovornosti. Lekari se u svakodnevnoj praksi zalažu za: integritet, saosećajnost, altruizam, stalno poboljšanje rada, izvrsnost i rad u partnerstvu sa članovima šireg zdravstvenog tima. Vrednosti, koje podupiru nauku i praksu medicine, stvaraju osnov za moralni ugovor između medicinske struke i društva. Svaka strana ima obavezu da radi na jačanju zdravstvenog sistema.

Razvoj medicinskog prava doveo je sa svoje strane do toga da se što potpunije definiše kako pozicija pripadnika zdravstvenih profesija, tako i pacijenata kao korisnika zdravstvenih usluga, sa ciljem da se stanje i zaštita ljudskih prava u vezi sa zdravljem podigne na viši nivo. Ovo nastojanje prepoznato je kao svojevrsna *juridizacija* medicine, odnosno podvođenje pod pravo nekih pojava i odnosa, uz sve više prisutnu standardizaciju različitih medicinskih procedura. To se dešava i u oblasti prakse medicinskih veštačenja kod određivanja pozicije lekara u ulozi veštaka. Na povećanu pažnju za pitanja sudskomedicinskih veštačenja uticale su i pritužbe građana u kojima su se razrešavale sporne situacije profesionalne etike, kao i kompetentnosti lekara u preduzimanju zahvata i drugih tretmana. Pitanja veštačenja postaju aktuelna i kad javne

portweb. pdf?1574531121488395 3343

⁴ *Ibid.*

službe i agencije traže od veštaka da dokumentuju njihove odluke. Prepoznavanje i definisanje veštačenja kao dela medicinske prakse u grupaciji medicinskih specijalnosti takođe se smatra veoma važnim, budući da je regulativa još uvek nedovoljna. U razvijenim zemljama to je delom rešeno kroz donošenje profesionalnih vodiča za postupke medicinskih veštačenja, čime se precizira etički i regulatorni kontekst profesije. Mnoga načela preuzeta su iz međunarodnih akata i preporuka Svetske zdravstvene organizacije, naročito u pogledu obaveza lekara koji postupa kao veštak, na primer u domenu zakonodavstva o pristupu medicinskim informacijama, poštovanju ljudskog dostojanstva i sloboda i prava lica koje se veštači. Tu se ne vidi ništa drugačije nego kod drugih vidova lekarske prakse.

Postoje različita ekspertiska znanja, izražena u vidu davanja podataka, stručnih stavova i mišljenja. Ona nekad mogu imati za sudski postupak višestruki značaj, posebno sa stanovišta dinamike procesnih radnji kojima određeni postupak teče. Doduše, postoje i mišljenja da se danas, zbog složenosti ljudskog znanja, prilično izgubila vrednost veštačenja. Mnogi navodni stručnjaci jednostavno nisu oni za koje se izdaju, a princip kontradiktornosti postupka zahteva da veštaci daju crno-bele odgovore na pitanja koja često zahtevaju iznijansirani odgovor. Tvrdi se da je u mnogim suđenjima veštačenje formalno i prilično bezvredno.⁵ Ipak, takvo mišljenje ostaje u manjini i shvata se više kao kritički stav.

Kod određivanja stručne konsultacije ili veštačenja bitno je da se prepoznaju nivoi i vrste struka, pa i specijalnosti u ekspertizama koje mogu biti od koristi u pojedinim pravnim postupcima. Sudovi su sve češće suočeni sa tim da im je potrebna pomoć veštaka određene struke već u početnoj fazi postupka ili kasnije kod meritornog odlučivanja. Njihova znanja sud koristi na više načina radi razjašnjenja brojnih činjenica najčešće vezanih za imovinsku odgovornost, kao i u drugim pravnim stvarima. Najraniji vid pružanja ekspertskih usluga nastaje u postupku pripreme suđenja ili u istražnom postupku, kroz ulogu stručnjaka kao neobaveznog konsultanta. Ekspert u savetodavnoj ulozi spreman je da pruži traženu profesionalnu i tehničku pomoć u svim aspektima predmeta koji ne ulazi u domen pravnog razmatranja. On je pozvan da sudu

⁵ A. FRANCES, "Is Expert Testimony in Court Cases Really Expert?", https://www.huffingtonpost.com/allen-frances/is-expert-testimony-in-court-cases-really-expert_b_6100124.html

saopšti neki teorijski stav, naučno objašnjenje ili razjašnjenje pitanja iz prakse, što nije od tog značaja da čini odrednicu za ceo sudski spor. Najčešći put korišćenja stručnih znanja od strane suda jeste tradicionalno pozivanje veštaka kao stručnog svedoka na sudu. Kad ekspertizu daje lekar veštak tu ulazi, na primer, pitanje neke od patologija, ili o metodu istraživanja ili medicinskog tretmana, kao i o efektima i ishodima bolesti. U pojedinim predmetima lekar može biti upitan da u svojstvu eksperta kliničara pruži preovlađujuću procenu tako što zauzima stav o specifičnim medicinskim problemima određenog lica u vezi sa nekim događajem iz prakse. Bez obzira što termin *ekspert* može imati više značenja, izvesno je da stručnjak koji postupa kao ekspert nesporno treba da poseduje visok nivo znanja stečenog kroz edukaciju i iskustvo, mandat da objektivno proceni situaciju u domenu svoje kompetencije i da prezentuje potpuno i nezavisno mišljenje o spornom slučaju. Status eksperta u anglosaksonskom pravu pripisuje se stručnjaku one strane koja stavlja zahtev za veštačenjem, ali generalno u parničnom postupku taj status treba da bude priznat od suda i suprotne strane.

Stepen korišćenja ekspertskih znanja u pravnim postupcima po pravilu je limitiran kompleksnošću slučaja, željama advokata i mogućnostima stručnjaka. Sudskom veštaku pripada položaj stručnog svedoka ili pomoćnika suda u zavisnosti koja se pravna koncepcija uloge veštaka prihvata. U odnosu na prihvaćenu koncepciju i uloga suda prema veštaku je više ili manje izražena, ali ona uvek zadržava osnovne pravce dokaznog postupka i sudijskih ocena. Osim toga, svaki od postupaka uspostavlja sistem kvaliteta i nalaže obavezu da veštak svoj nalaz i mišljenje prezentira usmeno, pisano, ili na oba načina pred građanskim ili krivičnim većem suda koji postupa u predmetu.

Imajući u vidu pravo Srbije potrebno je da se istraže i razmotre sva pomenuta pitanja, s ciljem da se putem komparativnog metoda promisli o mogućem poboljšanju zakonskih i praktičnih pravnih rešenja za instituciju sudskomedicinskog veštačenja u Srbiji.